

FEHÉRNÉ VILLÁNYI JUDIT

AZ EGYÉNI PEDAGÓGIAI-PSZICHOLÓGIAI GYAKORLATOK PEDAGÓGIAI TAPASZTALATAIRÓL

A főiskolai gyakorlati képzés rendszerébe illeszkedik az 1984/85-ös tanévben bevezetett új forma, az egyéni pedagógiai-pszichológiai gyakorlat. Időtartama félévenként 15 órában az I-V. félévig terjed. Az új Tantervben előírt gyakorlatot főiskolánk főigazgatósága és Eger Város Tanácsa VB Művelődési Osztálya támogatásával, az általános iskolák személyi, tárgyi lehetőségeit figyelembe véve kezdtük el. Tanulmányunkban a másfél év tapasztalatai alapján adjuk közre a gyakorlat szervezésével, tartalmával, pedagógiai szempontú elemzésével összefüggő gondolatokat. A gyakorlat problematikájával összefüggő elméleti és pszichológiai szempontú elemzéssel másik két tanulmány foglalkozik (lásd: felhasznált irodalom 4, 5.). Betekintést nyújtunk a gyakorlatról eddig kialakult nevelői, hallgatói véleményekbe. Összegzésként problémákat, javaslatokat fogalmazunk meg a gyakorlat eredményes folytatása érdekében.

AZ EGYÉNI PEDAGÓGIAI-PSZICHOLÓGIAI GYAKORLAT CÉLJA, FELADATA

A hallgatók összefüggő pedagógiai folyamatban, a gyermekekkel való együttműködés természetes élethelyzeteiben szerezzenek nevelői jártasságot, fejlesszék pedagógiai képességeiket. Folyamatos személyes kapcsolatot tartsanak fenn 2-3 tanulóval. Velük együttműködve ismerjék meg a gyermekek személyiségét, szociális kapcsolatait, környezetét, s aktívan kapcsolódjanak be nevelésükbe. Vegyenek részt a tanulók iskolai és mozgalmi közösségeinek tevékenységében.

Ajánlott tevékenységek és munkaformák:

- Dokumentumelemzés
- Megfigyelés, hospitálás
- Pszichológiai vizsgálatok elemzése
- Tapasztalatgyűjtés, helyzetelemzés
- Interjúkészítés, feldolgozás
- Kapcsolatteremtés, együttműködés tanárokkal, tanulókkal, szülőkkel
- Egyéni segítség a gyerekeknek
- Részvétel a pedagógiai szervezőmunkában
- Foglalkozások vezetése
- Didaktikai, nevelési, módszertani feladatok megoldása
- Az elvégzett munkák írásos dokumentálása, gyűjtése.

I. A GYAKORLAT SZERVEZÉSI FELADATAI

A gyakorlat évenkénti előkészítése, megszervezése, beindítása, lebonyolítása sokrétű feladatot jelent a Neveléstudományi Tanszék számára.

A gyakorlat helyszínei: Eger város általános iskolái (13) 4-5-6. osztályai, mely jelenleg 70 iskolai osztályt jelent.

Az 1984/85. tanév 470 fős I. évfolyamos hallgatói létszámából 40, az 1985/86. tanév 460 fős I. évfolyamos hallgatói létszámából pedig 30 csoportot hoztunk létre. Így egy ált. iskolai osztályra átlagosan 10-16 fő hallgatói létszám jut. Minden csoport választott felelőst, aki állandó kapcsolatot tart a főiskolai és ált. iskolai gyakorlatvezetővel.

Kialakítottuk a gyakorlatvezetői rendszert is.

A főiskolán a Neveléstudományi Tanszék oktatói végzik a hallgatói csoportok irányítását, patronálását. Ez tanáronként jelenleg átlagosan 4-5 csoport, azaz 60-80 fő munkájának felügyeletét jelenti, mely létszám a következő tanévek során még tovább növekszik.

Az általános iskolai gyakorlatvezetői (mentori) feladatokat 70 fő 4-5-6. osztályban dolgozó osztályfőnök vállalta. Ez a szám is kb. 30 fővel

módosul még a következő tanévben. A gyakorlat személyi hatását vizsgálva a következővel számolhatunk az 1986/87. tanévtől kezdődően folyamatosan. Évente három (I-III.) évfolyam hallgatói (kb. 1.500 fő) végzik gyakorlatukat 13 általános iskolában, 100-110 fő mentor és 18 fő főiskolai oktató irányításával. Ilyen létszámot foglalkoztató gyakorlat koordinálása, szervezése nagy felelősséget, hozzáértést követel oktatóinktól.

Mindkét tanévben gondot jelentett az előkészítés fázisa. Ennyi ember munkájának pontos megszervezéséhez több idő szükséges. A tervezés, előkészítés korábbi -- esetleg év végi -- kezdését akadályozza az általános iskolák vállalásainak bizonytalansága, illetve a főiskolai felvételik, szakcsoportok kialakításának nyár végi befejezése. Ajánlatos lenne ezért, hogy az évenként belépő új évfolyamok a II. félévben kezdjék a gyakorlatot. Így a gyakorlat időtartama 5 félévről 4 félévre csökkenne, mely úgy véljük, nem zavarná annak eredményes megvalósítását.

II. A GYAKORLAT FELADATAI, TEVÉKENYSÉGI FORMÁI

A gyakorlat általános célkitűzései mellett tanévenként megfogalmaztuk a konkrét feladatokat, tevékenységi formákat.

A./ 1984/85. tanév I. évfolyam

A hallgatók, mentorok, tanszéki oktatók ismerjék meg a képzési forma folyamatát, az elméleti-gyakorlati követelményeket, feladatokat. A hallgatók készítsék el egyéni elképzeléseiket a feladatok teljesítésére vonatkozóan.

Alakítsanak ki személyes, hosszútávú (több félévre szóló) munkakapcsolatot 2-3 gyerekkel és a gyakorlatvezetőkkel. A mentorok tanácsai, segítségével alapján önállóan kapcsolódjanak be a tanulók személyiségének formálásába.

1./ Az I. félév tevékenységi formái

- a./ A gyakorlat indítása.
- b./ Találkozás, ismerkedés, kapcsolatteremtés a gyerekekkel.
- c./ Szabályos anamnézis felvétel és készítés, részletes szempontok alapján.
- d./ Pedagógiai napló vezetése.

2./ A II. félév tevékenységi formái

- a./ A II. félévi gyakorlat beindítása. Egyéni, csoportos konzultációk a tanszéki gyakorlatvezetőkkel és a mentorokkal.
- b./ Önálló bekapcsolódás a tanulók nevelésébe az I. félévben jelzett tevékenységek alapján. A gyerekekkel való kapcsolat további formálása, mélyítése.
- c./ Részletes személyiségrajz elkészítése egy tanulóról.
- d./ Pedagógiai napló vezetése.

B./ 1985/86. tanév II. évfolyam

A tanév során az egyéni pedagógiai-pszichológiai gyakorlatot az úttörővezetői csapatgyakorlattal együttesen kell teljesíteni.

Ez meghatározza a gyakorlat tartalmát és időbeni teljesíthetőségét.

A tanévben a hallgatók folytassák a gyerekekkel való egyéni kapcsolattartást. Elsősorban tanulmányi munkájuk segítésében vegyenek részt.

Kapcsolódjanak be az osztályközösség munkájába, vegyenek részt közös rendezvények tervezésében, szervezésében, lebonyolításában, értékelésében. Ismerjék meg az osztály nevelő-oktató munkájához szükséges dokumentumokat, információhordozókat.

Írásos felmérés, elemzés révén ismerjék meg az osztályközösség szerkezetét, kapcsolatrendszerét.

Tevékenységeikről, feladataik teljesítéséről részletes elemző feljegyzést készítsenek pedagógiai naplóban.

Tevékenységi formák	óra	Megjegyzés
- Szervezési feladatok, indítás, zárás, értékelés, konzultációk	4	csoportos
- Kapcsolatteremtés, -tartása gyermekekkel (tanulmányi munka segítése)	8	Félévente 4 alkalom I-II. f. évben. Folyamatos.
- Kapcsolattartás szülőkkel (szülői értekezleten, fogadóórán való részvétel, esetleg családlátogatás)	4	1-1 alkalom, egyéni v. II. félévben teljesíthető
- Osztályrendezvények szervezésében, végrehajtásában való részvétel	4	2-3 alk. egyéni v. csop. I. vagy II. f. évben teljesíthető
- Iskolai dokumentumok megismerése (tanmenetek, óravázlatok, nevelési terv, osztálynapló, ellenőrző könyv stb.)	2	Egy alkalom, csoportos II. félévben teljesíthető
- A szaknak megfelelő információhordozók megismerése	1	Egy alkalom, I.v.II. f.évben teljesíthető
- Órai hospitálás, óraelemzés a./ pszichológiai szempontú b./ pedagógiai "-"	4	2 alkalom, egyéni v. csop.I.és II.f.évben teljesíthető
- Szociometriai felmérés készítése	3	Kiscsoportos feldolgozás. Tanév végére teljesítendő.

Úttörővezetői gyakorlat feladatai

A tanév során a hallgatók ismerjék meg az úttörőcsapat tevékenységrendszerét. A csapatvezetővel és rajvezetőkkel egyeztetve a félév, vagy az egész tanév során legalább 7 alkalommal vegyenek részt csapat-, raj, vagy őrsi rendezvények, összejövetelek, foglalkozások szervezésében, lebonyolításában. Tapasztalataikról készítsenek rövid feljegyzéseket a pedagógiai naplóban.

C./ 1985/86. tanév I. évfolyam

Az előző tanév tapasztalatai alapján az új I. évfolyam számára már módosítottuk az éves feladatrendszerét. Adtunk újfajta feladatokat, végeztünk átcsoportosítást a félévek között, valamint csökkentettük az írásos munkák mennyiségét. Javaslatot tettünk a megvalósítás időtartamára, módjaira. Az általános követelményeket nem módosítottuk.

Tevékenységi formák	Ráfordított óra	Megjegyzés
<u>I. f é l é v</u>		
- Tájékoztató a gyakorlatról	1	évfolyam (főiskola)
- Mentorok, főisk. oktatók, hallgatók, csoportvezetők találkozója	1	főiskola
- Hallgatói csoportok - főisk. oktatók - ismerkedése, a gyak. feladatainak megbeszélése.	2	csoportos (főiskola)

- Találkozó, ismerkedés a mentorokkal, az ált. iskola bemutatása.	2	csoportos (ált.isk.)
- Találkozás az osztállyal, ismerkedés a gyermekekkel, választás.	2	csoportos (ált.isk.)
- Találkozás, kapcsolatteremtés, egyénileg megszervezett tevékenységek.	5	egyéni (3 alkalom) változó helyszín
- Konzultációk, értékelés. Pedagógiai napló vezetése	2	csoportos egyéni
Összesen:	15	óra

II. f é l é v

- Szervezés, konzultáció, naplóvezetés	3	egyéni, csoportos, változó
- Kapcsolattartás, önálló találkozások a gyerekekkel. A személyiségrajzhoz szükséges vizsgálatok elvégzése egy tanulónál.	8	egyéni 4-5 alk. (változó helyszín)
- Családlátogatás	2	egyéni, változó helyszín
- Személyiségrajz elkészítése	2	egyéni
Összesen:	15	óra

III. ÁLTALÁNOS PEDAGÓGIAI TAPASZTALATOK A GYAKORLAT KÖVETELMÉNYEINEK TELJESÍTÉSE ALAPJÁN

A./ A megfogalmazott követelményeknek az 1984/85. tanév I. évfolyamos hallgatói valamennyien eleget tettek, természetesen más-más minőségben. Kiemelést érdemel az év során mindenki által elkészített anamnézis és személyiségrajz, melyeknek színvonala hallgatóink többségénél fokozott érdeklődésről, lelkiismeretes, felelősségteljes, precíz, esztétikus teljesítményről tanúskodik.

Az 1985/86. tanév I. félévének teljesítményei között már mindkét évfolyamnál több hiányosságot fedeztünk fel. A gondok elsősorban a kötelező óraszámok teljesítése köré csoportosíthatók. A mulasztások hanyagságból, olykor időhiányból, időegyeztetés nehézségéből fakadtak. Ez főleg a II. évfolyamnál jelentkezett problémaként.

B./ Hallgatóink munkáját mutatják be a pedagógiai naplók, melyet a gyakorlatok egész időtartama alatt vezetniük kell. Ez a dokumentum tartalmazza a találkozásokról, foglalkozásokról, hospitálásokról készült részletes megfigyeléseket, elemzéseket, észrevételeket, törekvéseket. Hallgatóink valamennyien vezetik a pedagógiai naplót, melynek mind külalakja, mind tartalma nagyon eltérő.

Egyharmadában elsősorban leíró jellegű feljegyzéseket találunk. Kevésbé fedezhető fel benne az oknyomozás, az elemzés. A naplók kb. 30 %-a alapos, elemző munkát tartalmaz, melyből megállapítható, hogy önmaguk számára is fontos a gyakorlat feladatainak teljesítése, illetve értékeli annak hasznosságát. Keresik az ok-okozati összefüggéseket, nevelési, oktatási jelenségek mögöttes tartalmát, s ami talán a legértékesebb felfedezésük, leírják önmaguk jellemzőit, alkalmasságát, vagy annak ellenkezőjét. Hallgatóink közül sokan viszont csak adminisztratív jelentőséget tulajdonítanak a naplónak, mely a teljesített alkalmakról szóló tömondatos feljegyzést és a mentorok aláírását foglalja magában.

C./ A továbbiakban néhány, elsősorban pedagógiai megközelítésű tapasztalatról számolunk be:

A gyakorlatot nagyon fontosnak ítéljük egy alapvető pedagógiai jellemző, a kommunikációs képesség alakítása szempontjából.

1./ Kapcsolatteremtés a mentorokkal, gyermekekkel, szülőkkel

Hallgatóink általános iskolai fogadtatása mindenütt szívélyesen zajlott. A gyerekek is lelkesedéssel, kíváncsian várták őket.

A mentorokkal - osztályfőnökökkel - általában bensőséges, jónéhány esetben igazi munkakapcsolat alakult ki.

A fogadtatás és az együttes tevékenység jellemzéseként néhány hallgatói megfogalmazást idézünk:

"Érdeklődéssel, kíváncsian vártak minket." "Barátságosak, segítőkészek, kedvesek, szívélyesek, aranyosak voltak." "Oldott, nyitott hangulatot teremtetek." "Szeretettel, maximális szeretettel fogadtak." "Örömmel, lelkesen dolgoztak velünk." "Munkatársként kezeltek."

A gyerekekkel hallgatóink nagy része "baráti", mintsem tanár-diák viszonyba került. Megállapítottuk, hogy a tanulók megismerését, a kapcsolatteremtést és mélyítést nagyban segítette az anamnézis és a személyiségrajz feladatainak megoldása. A megismerést, kapcsolatteremtést, - mélyítést szolgáló foglalkozások tartalmi jellemzői egyben első fokmérői voltak hallgatóink pályára való alkalmasságának, rátermettségének. Hiszen ezeket az alkalmakat önállóan kellett megtervezni, megszervezni és megtölteni mondanivalóval, tevékenységgel. Természetesen mindez, és a megvalósításhoz szükséges időegyeztetés sok problémát okozott számukra.

A találkozások, kapcsolatteremtés alkalmai, formái:

Ezek minősége elsősorban a hallgatókon múlik. Ugyanakkor a gyermekek hozzáállása, fegyelmezettsége, kötelességtudata is befolyásolhatja.

A találkozási alkalmak közül a leggyakoribbak:

iskolán belül: órai hospitálás, napközis, úttörő foglalkozás, szakkör,

sportkör, korrepetálás, egyéni beszélgetés, ünnepek, vizsgálatok, megfigyelések végzése;

iskolán kívül: főiskola, múzeum, könyvtár, mozilátogatás, séta a városban, túrázás, kirándulás, családlátogatás, közös tanulás, játék, bevásárlás, egyéni beszélgetések stb.

A szülőkkel, családdal minden hallgató felvette a kapcsolatot. A legmegdöbbentőbb, legérdekesebb, leghatásosabb tapasztalatokat a családban szerezték - vallják sokan. Megismerkedtek a családok tagjaival, a család szociális körülményeivel, és a legfontosabbal: a rájuk bízott tanulók családban elfogalt helyzetével.

Általános véleményként fogalmazható meg, hogy a gyakorlatban résztvevő gyerekek túlnyomó többsége a nevelés problematikus esetei közé tartozik. Hallgatóink kis hányada alakított ki a családdal, szülőkkel folyamatos, mélyebb kapcsolatot. Természetesen ez a szülők gyakorlathoz való viszonyulásán is múlik.

2./ Figyelemre méltó pedagógiai szituációk, siker- és kudarcélmények

Hallgatóink alkalmasságát, pedagógiai, pszichológiai érzékenységét megfigyelhetjük abban is, hogy mely problémás nevelési, vagy oktatási szituációra, helyzetre éreznek rá, bontják ki, oldják meg azt. Mit jelent számukra már most, a pályára való felkészülés kezdetén egy-egy siker-, vagy kudarcélmény.

Tájékozódásunk során megállapítottuk, hogy még sokaknál nem jellemző ez a problémaérzékenység, az egyes gyermeki megnyilvánulások, tevékenységek mögött rejlő jellemzők, oksági összefüggések felfedése.

"Számomra igen nagy jelentősége volt annak, hogy a gyermek érdeklődését felkeltette az, amiről beszéltem neki."

"A feszültség feloldása volt a legnehezebb számomra, de sikerült elfogadtatni magamat."

"Számomra elsősorban a szülők és az iskola viszonya jelentett fontos tanulságot."

"Egyszer 5 percet késtem (a busz forgalmi dugóba került); A két kislány szemrehányóan mondta: "Késtél!" Hat hétig a SZU-ban voltunk. Utána egyből a vizsgák. Sokáig nem jelentkeztem a kislánynál. Amikor telefonáltam ne-

ki, az mondta: 'Azt hittem, már nem is kellek soha többé!!!' Valahogy borzasztóan szégyelltem mind a két dolgot. S főleg a magam számára tanulság a két eset."

"A mai napig érdekesnek tartom, hogy az egyik 'fiam' tegez, a másik magáz. (De nem szoltam rá egyikükre sem.)

"Nekem azt jelenti a sikert, hogy érzem, szeretnek velem lenni a gyerekek."

"A személyiségrajz feladataiban volt egy olyan kérdés, hogy mi a barát? A kislány az írta, hogy a barát olyan, mint én vagyok neki. Nagyon örültem, mert a gyümölcsöt meghozta a gyakorlat."

"Tanulság volt számomra a családlátogatás. Én eddig elképzelhetetlennek tartottam, hogy emberek ilyen rossz körülmények között lakjanak."

3./ Vélemények a gyakorlatról

A főiskolai oktatók és a mentorok elismerően nyilatkoztak a gyakorlat általános célkitűzéseiről. Mindannyian fontosnak, szükségesnek ítélik a pályára való eredményes felkészítés szempontjából. Gondot, meditációt a megvalósítás módja, lehetősége, a rendelkezésre álló szervezeti, tárgyi, anyagi feltételek jelentenek.

Pedagógusjelöltjeink szinte teljes mértékben hasznosnak ítélik a gyakorlatot a hivatásra való felkészítés oldaláról szemlélve. Természetesen akadnak olyanok is, akik másképp vélekednek. Problémákat az előbbiekhöz hasonlóan főleg a teljesítés módja, lehetősége körében vetnek fel.

Hallgatói szemmel a gyakorlatról:

A közreadott véleményeket a hallgatók körében végzett írásos közvélemény-kutatás információi alapján tipizáltuk.

- Feltétlenül hasznos a gyakorlat.
- Megismerhetjük a gyermekek viselkedését, gondolkodását, képességeit, érzelmeit.
- Kipróbálhatjuk a kapcsolatteremtés módjait a gyerekekkel, tanárokkal egyaránt.

- Jó lehetőség az iskolai élet megismeréséhez.
- Megismerjük a kezdeti akadályokat.
- Jó, hogy saját találékonyságunkra kell építeni.
- Hasznos, hogy megismerjük az osztályt, a napközit, az iskolát.
- Betekintést ad a pedagógusmunka minden területébe.
- A gyakorlat tényleges előrehaladásunkat szolgálja.
- Érdekes feladatokat kell megoldanunk.
- Megkönnyíti a dolgunkat a gyerekek világában való eligazodásban.
- Érdekes "helyzetgyakorlatnak" tartom.
- Megtudjuk, hogyan kell viszonyulni a különböző gyerekekhez.
- Csak utólag derült ki számomra, hogy hasznos-e.
- Először nem tetszett.
- Olyan feladatok, amivel még jobban meg lehet terhelni egy főiskolást.
- Semmi jelentősége nincs számomra.
- Nem hasznos, de azért arra már rájöttem, hogy nagyon nehéz hivatást választottam.
- Csak akkor hasznos, ha lelkiismeretesen, komolyan csináljuk.
- Ez a gyakorlat segít megerősíteni a pedagógusi elhivatottságot, vagy kiábrándít, és másra orientál.
- A gyakorlat első éve segített abban, hogy most már tudunk szólni és beszélgetni a gyerekekkel.
- Megerősíti azt, hogy tényleg ezt szeretném csinálni.
- Itt döbbenünk rá arra, hogy pedagógusnak tanulunk.

IV. JAVASLATOK, AJÁNLÁSOK

Másfél éves tapasztalatunk alapján az alábbi fontos észrevételeket, ajánlásokat fogalmazzuk meg, melyekkel az oktatói és hallgatói vélemények is osztoznak:

- A hallgatóknak órarendjükből fakadóan nagy gondot és megterhelést jelent az osztályokkal, gyerekekkel, mentorokkal történő időegyeztetés. Fokozottan jelentkezik ez a II. évfolyam úttörővezetői gyakorlatának

teljesítése miatt. Ennek megoldása nemcsak a gyakorlatok tartalmi követelményinek ötvözésében, hanem a III-IV. félévben teljesítendő óraszám csökkentésében is keresendő.

- Ajánlatos lenne a gyakorlat időtartamát öt félévről négyre csökkenteni oly módon, hogy csak a II. félévtől kellene indítani. Ekkorra a hallgatók túlesnek a beilleszkedés nehézségein, helyismeretre és bizonyos szakismeretre tesznek szert. Ez megkönnyítené az általános iskolákban, a főiskolai oktatók és hallgatók körében a gyakorlat előkészítését.
- A gyakorlat teljes áttekinthetősége végett az első öt féléves tapasztalatok alapján egy összefüggő kiadványban kellene megjelentetni a gyakorlat teljes időtartamának cél-, feladat- és követelményrendszerét.
- A Neveléstudományi Tanszék egyre fokozódó terhelés miatt ki kellene dolgozni annak lehetőségét, hogy esetleg más tanszékek milyen módon vonhatók be a gyakorlat patronálásába.

FELHASZNÁLT IRODALOM

- 1./ A Tanárképző Főiskola Tanterve az 1984-85. tanévtől IMM (Szerk.: Cservenyák L.)
Kecskeméti Óvónőképző Intézet sokszorosító Üzeme 1984.
- 2./ Dr. Dombi Alice: Pedagógiai helyzetek szerepe a nevelői látásmódban.
Felsőoktatási Szemle 1982. 7-8. 507. p.
- 3./ Dr. Kerékgyártó Imre: A nevelés tudatosan vállalt vakmerőség.
A pedagógia időszerű kérdései, Bp. 1983.
- 4./ Dr. Király Gyula: A gyakorlati képzés elméletéből.
Ho Si Minh Tanárképző Főiskola Tudományos Közleményei XVIII.
Eger, 1986.
- 5./ Dr. Nahóczkyné Ludányi Ágnes: A pedagógiai-pszichológiai gyakorlatok
pszichológiai tapasztalatai.
Ho Si Minh Tanárképző Főiskola Tudományos Közleményei XVIII.
Eger, 1986.
- 6./ Koncz János: Pedagógushivatás
Kossuth K. Bp. 1980.
- 7./ Ungárné dr. Komoly Judit: A tanító személyiségének pedagógiai,
pszichológiai vizsgálata
Akadémiai K. Bp. 1978.